

Volume III (2017)

J. GULDI – D. ARMITAGE, *Tarih Manifestosu*. İstanbul
2016. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 192 sayfa.
Çev. S. Çağlayan. ISBN: 9786053327967

Emre SALMAN

Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume III: Ocak-Aralık 2017) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: E. Salman, *Tarih Manifestosu*. Yazar: J. Guldi – D. Armitage. *Libri* III (2017) 17-22. DOI: 10.20480/lbr.2017003

Geliş Tarihi: 12.02.2017 | Kabul Tarihi: 19.03.2017

Elektronik Yayın Tarihi: 29.03.2017

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**J. GULDI – D. ARMITAGE, *Tarih Manifestosu*. İstanbul 2016.
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 192 sayfa.
Çev. S. Çağlayan. ISBN: 9786053327967**

Emre SALMAN*

Tarih Manifestosu, tarihyazımında (*historiyografya*) uzun dönemli (*longue durée*) düşünmeyi savunmakla birlikte genel olarak tarihçilik mesleğinin bir savunusunu içermektedir. Bu kitapta önerilen tarihyazım türü, salt geçmişle ilgilenmekle kalmamayı, geçmiş olguların geleceği açıklamakta kullanılabileceğini savunmaktadır. Böylece tarih bilimi kendi akademik dünyasına kapanmaktan kurtulmuş olacak ve bir zamanlar olduğu gibi topluma yön verebilecek bir uğraşa dönüşecektir. Kitabın yazarlarından Jo Guldi, Brown Üniversitesi'nde XVIII. ve XIX. yüzyıl Britanyası'nda ekonomi politiği ve kapitalizm gibi konularda araştırmalar yapmaktadır. David Armitage ise Harvard Üniversitesi'nde Lloyd C. Blankfein kürsüsünde tarih profesörüdür ve Britanya İmparatorluğu'nun kökenlerine dair araştırmalarıyla ünlüdür.2014 yılında *The History Manifesto* özgün adıyla yayımlanan ve 2016 yılında *Tarih Manifestosu* ismiyle Türkçe'ye çevrilen eser Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından basılmıştır. Kitap, Teşekkür (VII-VIII), *Giriş; Beşeri Bilimler Krizimi* (1-15), *Notlar* (151-177) ve *Dizin* (179-182) kısımlarıyla birlikte beş ana başlıktan oluşmaktadır.

Giriş; Beşeri Bilimler Krizi mi? (1-15) isimli kısımda, zamanımızda uzun dönemli ölçekte düşünmeme ve plan yapmama gibi bir eksikliğimizin olduğundan söz edilmekte ve bu durum yazarlar tarafından '*kısa dönemcilik*' olarak adlandırılmaktadır. Yazarlar, bu kısa dönemciliğe karşı XX. yüzyılın son

---

* MA., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. emresalman@gmail.com

yıllarından itibaren çeşitli karşı koymaların olduğunu ve bunların uzun dönemli düşünme çalışmalarıyla yapıldığını ifade ederler. Ancak bu çalışmaların yetersiz kaldığı ve uzun dönemli düşünme gereksinimimizi karşılamadığı da söylenmektedir. İlerleyen sayfalarda bu '*kısa dönemcilik krizi*'ni aşabilmek için (özellikle beşerî bilimlerde) üniversitelere başvurulması gerektiği; zira üniversitelerin günümüzün diğer kamusal kurumlarına oranla daha uzun dönemli planlar yaptığı vurgulanmaktadır. Yazarlar, bu noktada derin zaman salınımlarını inceleyebilecek kapasitedeki yegâne insanlar olarak tarihçilere büyük iş düştüğünü iddia etmektedirler. Ardından XX. yüzyılın ortalarında ünlü Fransız tarihçi Fernand Braudel'in ortaya atmış olduğu bir kavram olan '*longue durée*'nin bu kısa dönemciliğe bir çare olabilmek için son yıllarda yeniden, fakat ilk anlamından farklı olarak yeni bir manada ortaya çıktığını söylemektedirler. Yazarlar, bu değişimi kısaca "*yeni longue durée'nin kökenleri geçmişe uzanabilir, ancak artık fazlasıyla geleceğe odaklıdır*" sözleriyle ifade etmektedirler. Bu kısmın sonunda ise kitapta ele alınan konulara değinilen kısa bir bakış bulunmaktadır.

Eserin birinci bölümü *I Geçmişe Bakararak İlerlemek: Longue Durée'nin Yükselişi* (17-43) olarak isimlendirilmekte ve genel itibarıyla tarihin salt geçmişle ilgilenmemesi gerektiği, aynı zamanda geleceğe yönelik bir perspektifinin de olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Ardından geçmişten geleceğe yönelik perspektifin zamansal sınırlılığını açıklayan *longue durée* kavramının XX. yüzyılın ortasına gelinceye kadar nasıl bir süreci izleyerek ortaya çıktığı irdelenmektedir. Yazarlar tarafından *beşerî bilimler krizi* olarak adlandırılan çok kısıtlı zaman aralıklarındaki çalışmaların sosyal bilimlere egemen olduğu ve bu çalışmaların geneli açıklamaya yönelik herhangi bir kavrayış geliştiremediği bir dönemde F. Braudel'in 1958 tarihli makalesiyle *longue durée* kavramının bilim dünyasına tanıtıldığı söylenmektedirler. Bu başlığın ele aldığı bir diğer konu *longue durée*'yi tarih boyunca kendilerine düstur edinmiş araştırmacılarıdır. Uzun dönemli düşünme ve tarihten pratik dersler çıkarma düşüncesinin Antikçağdan XIX. yüzyıla kadar izlenebildiği; bu yüzyılda ise pek çok araştırmacının *longue durée* düşünme biçimini daha sistematik bir şekilde kullanmaya başladıkları belirtilmektedir. Burada XIX. yüzyılda Marx'ın fikirlerinin tarihsel temelini oluşturan bu düşünüş biçimini XX. yüzyılda birkaç Fransız tarihçinin -bugün Annales diye bilinen ekol çevresindeki- geliştirerek kendi bilimsel faaliyetlerinde yararlandıkları özellikle

vurgulanmaktadır. Yazarların, bu bölümde Marx ve Annales tarihçilerini örnek göstermeleri ayrıca dikkat çekicidir. Zira bu iki örnek de özgünlüklerini kendi düşünüş biçimlerinde (Annales ekolü tarihçilerini olabildiğince yekpare bir janr olarak düşündüğümüzde) geleneğin reddine ve devrimci yeni fikirlere borçludurlar. Dolayısıyla *longue durée* kavramının büyük resmi gösterebilmek gibi ayrıcalıklı bir özelliğe sahip olduğu ve bunun da toplumun genelini veya daha dar kapsamda bir bilim dalını reforme etmek isteyenler tarafından kullanıldığı vurgulanmaya çalışılmaktadır. Bu bölümün son sayfalarında yazarlar, geçmiş hakkında düşünmenin geleceği anlamada ve tasarımılamada ne gibi bir faydasının olacağını tartışmaktadırlar. İlk olarak geçmişteki değişimlerin bugün üzerinde kurduğu egemenlik hakkında düşünmekten ziyade geleceğe yönelik alternatif senaryolar üretmede kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Sonrasında bu alternatif senaryoları üretebilecek bir düşünce kalıbı olan ve literatürde *counterfactual thinking*, yani karşıolgusal düşünce olarak geçen yöntemle geleceğe yönelik varsayımların geçmiş olgular gözden geçirilerek tahmin edilebileceği iddia edilmektedir. Son olarak ütopya üretmenin de gelecek tasarımında kullanılacak kalıplardan biri olabileceğine dikkat çekilmektedir.

Kitabın *II Kısa Geçmiş: Ya da Longue durée'nin Gerilemesi* (45-71) başlıklı ikinci bölümünde öncelikle bir tarihçinin çağdaşı olduğu olaylarla kendi mesleki uğraşı arasında nasıl bir bağlantı kuracağı sorgulanmaktadır. Bu noktada yazarlar 1968 öğrenci hareketlerinden örnekler vererek, o dönemdeki bazı tarihçilerin kendi zamanlarının anlamını kavrayabilmek için geçmiş kullanmayı seçtiklerini belirtmektedirler. Bunlar arasında E. Hobsbawm gibi uzun dönemli aralıkları çalışan tarihçiler olduğu gibi G. Eley gibi kısa dönem tarihçiliği yapan araştırmacılar da vardı. Yazarlar, 1968 hareketlerinden sonraki dönemde kısa dönemli araştırmaların önemli oranda arttığını belirtmektedirler. Bu hareketlerle *kısa dönemcilik* arasında kurdukları bağlantıyı G. Eley'in çağına dair yapılan yorum ile ifade etmektedirler: Bu "*çağda, isyan, devrim ve reformla sarmaş dolaş olan Kısa Geçmiş, kamusal söyleme ve dünyayı değiştirmeye adanmıştı*". Bununla birlikte yazarlara göre kısa dönemciliğin gelişmesinde akademik iş piyasasındaki değişiklikler de önemli oranda rol oynadı; 1970'lerde akademik emek piyasasındaki doygunluk mesleği icra edebilmek için farklı kıstasların aranmasına zemin hazırladı: Arşiv hâkimiyeti. Tozlu arşivlere yüklenen bu misyon araştırmacıların ayrıntı-

lara verdikleri önemi artırıyordu. Yazarların belirttiğine göre “*doktora danışmanları*”, öğrencilerini “*ciddi çalışmaların en güvenilir kaynağının, resmin en büyüğü değil, en küçüğü olduğuna*” inandırarak “*zaman ve mekân odaklarını genişletmeye değil, daraltmaya*” itiyorlardı.

Yazarlar, kitabın üçüncü bölümünün başlığını *III 1970’lerden İtibaren İklim Değişikliği, Yönetişim ve Eşitsizlik* (73-103) olarak isimlendirmişlerdir. Bu başlık altında ilk olarak “*geçmiş ve geleceğe dair*” uzun dönemli düşünmenin tarih bilimi dışında farklı bilimsel disiplinlerde de özellikle 1970’lerden itibaren kullanılmaya başlandığı ifade edilmektedir. Ardından iklim bilimcilerin apokaliptik spekülasyonlarıyla ekonomistlerin karşıolgusal düşüncesi karşılaştırılarak kısaca bir değerlendirme yapılmaktadır. İklim bilimcilerin kuramlarını geliştirirken tarihten yararlandıkları ve geleceğe yönelik tahmini yorumlar yaptıkları P. Crutzen gibi araştırmacıların ortaya koydukları çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Bununla birlikte ekonomistlerin iklim bilimcilerle çatışan teorilerinin ayrıntıları A. Markandya gibi bilim insanlarından verilen örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca yazarlar tüm bu bilim insanlarına savundukları teorileri temellendirecek olan *tarih bilimine* özellikle dikkat çekmektedirler: “*Geçmiş ve geleceğin irtibat noktasında yazılan tarih, yalnızca kapitalist başarıların fantezi dünyasının ya da iklim değişikliği felaketiyle yanan bir dünyanın değil, bizlerin gerçekten içinde olmayı istediğimiz bir dünyaya uzanan gerçekçi alternatif yolları da içeren bir kroki çizer*”. Bu başlığın ele aldığı bir diğer önemli konu ise uluslararası yönetişimde *longue durée* düşünmenin nasıl bir rol oynayacağıdır. Yazarlar özellikle 1970’ler ve 1980’lerde meydana gelen bilgi üretim sosyolojisindeki değişime dikkat çekerlerken, bu değişimin günümüzde gelecek konusunda çözüm üretenlerin reformcu ya da aktivist değil, girişimci veya CEO olması gibi bir sonucu doğurduğunu belirtmektedirler. Diğer taraftan geleceğe yönelik ütopyacı yazın geleneği içerisindeki S. Hutingto ve F. Fukuyama’nın teorilerine de kısaca değinen yazarlar, bunların da ikna edici olmaktan uzak olduklarını belirterek alternatif yönetim sistemleri üzerine düşünmek gerektiğini belirtmektedirler. Bu noktada D. Graeber ve onun XXI. yüzyılın başındaki çalışmalarının yönetim biçimi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılmaktadır. Son olarak ele alınan konu ise XX. yüzyıl kapitalizminin diğer yüzyıllarda olmadığı kadar gün yüzüne çıkardığı eşitsizlik olgusudur/varsayımdır. Yazarlar ele aldıkları bu konularla tarih bilimi dışında da var olan ancak artık adeta bir alışkanlık olduğundan pek dikkat çekilmeyen *longue durée* düşünme

biçimlerinin temel bir şemasını çizmektedirler.

IV Büyük Sorular, Büyük Veri (105-137) olarak isimlendirilen dördüncü bölümde ilk olarak çağımızın bir fenomeni olan *bilgi bombardımanına* karşı nasıl bir sınıflayıcı, analiz edici ve açıklayıcı metot geliştirilebileceği üzerinde durulmaktadır. Yazarlar bu noktada yeni araçların kullanımına dikkat çekmektedirler. Tarih araştırmalarında yeni teknolojik yazılımlardan biri olan ve bu kitabın yazarlarından J. Guldi'nin de öncülük ettiği bir araştırmacılar grubu tarafından piyasaya sürülen '*Paper Machines*' gibi girişimler incelenmektedir. Bu ve benzeri girişimlerin niceliksel bilgileri modelleme ve kıyaslamadaki örneklerinden bahsedilip tarihsel analize ne ölçüde katkı sağlayacağı tartışılmaktadır. Bu başlıkta tartışılan bir diğer konu ise *büyük veri çağında* (yazarlar bu çağın XX. yüzyılın son çeyreğiyle başladığını ve günümüzde de genişleyen arşiv dokümanlarıyla her geçen gün arttığını ifade ederler) bilgilerin nasıl analiz edileceğine ve tarihçilerin bunları nasıl materyal olarak kullanabileceğine yöneliktir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki altmış yıllık dönemde doğa bilimleri ve sosyal bilimlerde artan veriler şimdiye kadar tarihçiler tarafından nasıl kullanılmıştır ve ilerleyen dönemde bu verilerin tarihsel ilişkiler içerisinde anlaşılabilmesi için nasıl bir çalışma yürütüleceği irdelenmektedir. Yazarlara göre, artan bu veri yığınlarının araştırma tekniklerindeki yeniliklerle sınıflanması, analiz edilmesi ve son tahlilde *longue durée* düzleminde bir tarihsel bağlama oturtulabilmesi neticesinde yeni bir nitelik kazanacak olan araştırma üniversiteleri, geçmişini anlamlandırma ve geleceği tasarlamada yeniden doğacaklardır. Böylece -bir bilim olarak- tarih, bu gelişimin izlenebilmesi için bir üst anlatı modeli oluşturarak hakem rolünü başarıyla üstlenecektir.

Kitabın son bölümü *V Sonuç: Geçmişten Ortak Geleceğe* (139-149) ismini taşımaktadır. Bu başlık altında yazarlar ele aldıkları tüm konuların kısa bir özetini yaptıktan sonra ortak geleceğin tarihsel perspektiften nasıl ele alınacağını tartışmaktadırlar. Yazarlara göre "*ortak bir gelecek çağrısına yanıt vermek aynı zamanda, fikirlerin kolaylıkla paylaşılabileceği, kamunun erişebileceği biçimde geçmiş ve geleceğe dair yazmak ve konuşmak demektir*". Bu durumun ise üç yeni eğilimi müjdelediği belirtilmektedir: birincisi, genel entelektüel okuyucuya hitap eden daha anlaşılabilir bir anlatı türü; ikincisi, dijitalleşmeyle gelen görselleştirme; son olarak üçüncüsü ise hem ayrıntılı arşiv verilerinin hem de *longue durée* tarihin kaynaşmış bir şekilde sunulmasıdır.

Kitapta ele alınan konular tarihçilerin yaptıkları araştırmalar üzerine yeniden düşünmelerini sağlayacak niteliktedir. Ancak bu düşünmeyi gerçekleştirebilen tarihçiler eskiden olduğu gibi toplumu analiz etmeye ve gelecek konusunda uyarılarda bulunmaya hatta geleceğe yönelik tasarımlar geliştirmeye muktedir olabileceklerdir. Bu bağlamda bakıldığında kitabın içeriği özellikle genç tarihçiler açısından zihin açıcıdır. Eser içerisinde ele alınan *longue durée* kavramı geliştirilerek yeni bir anlamda karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu kavramın, odaklanacağı geleceği tasarımılamada nasıl bir faydasının olacağı konusunda yazarların söyledikleri tatmin edici görünmemektedir. Yine de *longue durée* kavramını geçmişten geleceğe uzanan bir perspektifle ele almak ufukumuzu oldukça genişletecektir. Tarihin son dönemlerde, toplumu yorumlamada ve yönlendirmede diğer bilimlerden geri kaldığı görüşü ise tarihçilik mesleğinin bir gerçeğidir. Pek çok tarihçi *büyük resmi* gözden kaçırmak pahasına da olsa alanına ve arşivine daha fazla hâkim olabilmeyi istemekte ve bu yönde araştırmalar yürütmektedir. Yazarlara göre bu şekilde işleyen bir tarihçilik ancak kendi mesleki deviniminin hammaddesini üretecek bir bilgi üretim mekanizmasıdır. Bu kısırlığın önüne geçebilmek için *büyük resmi* gözden kaçırmamak; ayrıca geçmiş ve gelecek konusunda genel bir tasavvur sahibi olmak gerektiğinin savunulması son derece yerindedir. Neticede, 2014 gibi oldukça yakın bir zamanda çıkmış olan ve şimdiye kadar tarihçiler arasında popülaritesi hızla artan *Tarih Manifestosu'*nun ilerleyen dönemlerde tarihyazımı üzerinde bırakacağı izler merak konusudur.